

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 1. Quid dies, quid nox sit. Prima diei divisio in naturalem, & artificialem.
Diei civilis initia varia apud varias gentes. Horae nomen aequivocum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

isti jactant, Spiritus sanctus, qui repudiata Synagoga docuit nos omnem veritatem, hanc etiam sapientiam Ecclesiæ suæ revelasset. Scio quidem varia esse Cabalistarum genera, de quibus vir doctissimus Martinus del Rio ^a in magicis disquisitionibus differit; Sed scio etiam, horum omnium doctrinam nihil habere soliditatis, nam cum versentur circa principia universalis, & causas maximè remotas, nunquam ad veram scientiam pertinent. Eas verò nugas, quas de horis orandi ingerere simplicioribus conantur, explodit Scriptura, quæ dicit ^b, *Quoniam oportet semper orare, & orantes in omni tempore, & sine intermissione orate.* Ergo illius oratio omni hora acceptabilis erit, qui necessaria sibi ad salutem perseveranti animo postulabit. Utenim scribit Antiochus ^c. In omni re captanda semper est opportunitas temporis, præterquam in oratione. Nunquam enim intempestiva potest esse oratio, sicut scriptum est: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.* Ipsi verò Cabalisticis clausæ sunt januæ orationis, ut unus ex illis R. Eliezer ^d in libro Berachoth, id est, benedictionum, fatetur: nam à die, inquit, quo templum fuit destructum, orationis portæ clausæ sunt, ut dicit in Lamentationibus Hieremias ^e, *Cum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.*

^a Del Rio *disquis. magic. lib. 1. cap. 4. qu. 3.* ^b Luc. 18. 1. 1. *Thess. 5. 16. Ephes. 6. 18.* ^c *Antioch. hom. 91.* ^d R. Eliezer apud Hieron. à S. fide lib. 1. de perfidia *Judeorum cap. 12.* ^e *Thren. 3. 8.*

CAPUT III.

De Varia Diei, ac Noctis
divisione.

§. I.

Quid dies, quid nox sit. Prima diei divisione in naturalem, & artificialem. Diei civilis initia varia apud varias gentes. Horæ nomen æquivocum.

Quoniam divinis persolvendis officiis certæ sunt horæ à Sanctis Patribus assignatæ, vidè intelligi poterunt, quæ de illis dicturi sumus, ni prius explicentur varii antiquorum ri-

tus circa diei, ac noctis divisionem. Initio autem mundi facta est diei, noctisque alternatio per præsentiam, & absentiam lucis. Sol oriens diem facit, occidens noctem inducit. Hinc Pindarus ^a in olympiis diem vocat filium Solis, & Hesiodus in Theogonia ^b ex Erebo, & Nocte natum diem asserit, quod post noctem dies sequatur. Non est autem omittendum hoc loco, quod observat Athanasius ^c; A creatione mundi usque ad Christum præcessit dies, sequuta est nox: dicit enim Scriptura ^d, *Fiat lux, & facta est lux, vocavitque Deus lucem diem, & tenebras noctem.* A Christi verò adventu nox diem præcedit: nam à vespera incipientes solemniter celebramus dies sequentes. Ratio discriminis est, quia primò fuit posita lux, at nos à luce defecimus ad tenebras, à Dei scilicet cultu ad errores, & vitia. Ex eo verò tempore, quo Sol justitiæ Christus Deus nosster ex tenebris errorum ad lucem divinæ cognitionis nos reduxit, à tenebris inchoamus, & in luce terminum constituimus. Dies, ait Isidorus ^e, in principio operum Dei lumen habebat exordium ad significandum hominis lapsum. Nunc autem à tenebris ad lucem progredimur, ut non dies obscuretur in noctem, sed nox luceat in diem, quia à delictorum tenebris liberatus homo ad lucem fidei, scientiamque pervenit. Speusippus ^f in Platonis disquisitionibus; Dies, inquit, est solis iter ab ortu ad occasum. Aurora diei principium, primum à sole lumen. Meridies tempus, in quo umbræ corporum quam brevissimæ sunt. Nox umbra diei contraria, solis privatio.

2. Sed tam diei, quam noctis multiplex distinctio est. Vulgus Scriptorum diem dividit in naturalem, & artificialem. Naturalis dicitur esse horarum ^{24.} quibus semel circumvolvitur cælum. Hac diei appellatione etiam noctes intelliguntur, ut cum dicimus ægrotasse aliquè per dies viginti, vel cum hoste pactas inducias dierum decem. Nomen diei accepit à parte meliore. Ideò Heraclitus apud Senecam ^g. Unus dies par omni est. Nam si dies tempus est ^{24.} horarum, necesse est omnes inter se dies pares esse, quia nox habet quod dies perdidit. Mensura viginti quatuor horarum, inquit Ambrosius ^h, unius diei tempus est. Artificialis est,

^a *Pind. olymp. od. 2. vers. 59.* ^b *Hesiod. Theog. v. 124.* ^c *Athan. in qq. sac. Script. q. 54.* ^d *Gen. 1. 3.* ^e *Isidor. lib. de nat. rerum cap. 1.* ^f *Speusippus. g Seneca. ep. 12.* ^h *Ambros. l. 1. exam. c. ult.*

est, qui cursu solis ab ortu ad occasum definitur; cui contraria est nox ab occasu solis ad ortum. Hęc dierum divisio, & observatio communis est apud omnes nationes, sed vocabula diversa sunt. Nam Censorinus ⁱ, & alii veteres ^k, quos quidam recentiores sequuntur, diem ²⁴ horarum civilem, & artificialem vocant; diem vero ab ortu ad occasum naturalem. Ego verba ætatis meæ scribo: quod dictum volui, ne antiquitatem spernere, quæ modesta, & venerabilis est, aut recentiorum voces omittendo quasi cum matre Evandri loqui videar, ut Phavorinus apud Gellium ^l, & Avienus apud Macrobius ^m faceret dixerunt. Repeto. Prima divisio diei est in naturalem ²⁴ horarum, & artificialem ab oriente sole ad eundem occidentem. De hac dierum partitione Geminus Rhodius ⁿ antiquus Auctor, qui vivebat Romæ ætate Ciceronis, & elementis Astronomicis *αἰνιτικὰς ἐπιστῆμης*: sic scribit: Dies dicitur dupliciter, uno modo tempus illud, quod est ab ortu solis usque ad occasum: altero modo dies dicitur tempus, quod est ab ortu solis usque ad proximum ortum solis. Est autem dies juxta secundum modum conversio mundi, & ortus ejus arcus, quem Sol peragerat, dum in conversione mundi movetur contra mundum. Secundum alterum modum mensem dicimus esse dierum 30. annum vero dierum 365. & unius quartæ. Non sunt autem per omnes regiones, & urbes eadem magnitudines dierum; sed his, qui versus septentrionem habitant, majores sunt dies, minores vero his qui versus meridiem.

3. Romani veteres diem legitimum, & naturalem inchoabant à mediâ nocte, & sequentis noctis mediâ parte terminabant. Id etiâ nunc servat ecclesia quoad jejuniâ, & ciborum abstinentiam. Ab eodem puncto mediâ noctis diem auspicantur Theologi, qui circa montem Athon versantur, ut scribit Theodorus Gaza ^o, quod credant ea hora Christum resurrexisse. De hoc civili Romanorum die plura Gellius ^p vir elegantissimi eloquii, ut eum vocat Augustinus ^q, & multæ, ac facundæ scientiæ, & Gellii exscriptor Macrobius ^r. Ejus plurimas rationes adducit Plutarchus ^s. Cur, inquit, diei principium sumunt à mediâ nocte? an quia Reip. institutio principio fuit militaris? In re autem

ⁱ Censor. de die natali c. 10. ^k Tiraquel. de utroque retractu §. 1. gl. 11. David Origanus in Ephemeridum introd. par. 1. cap. 5. ^l Gell. lib. 1. cap. 10. ^m Macr. l. 1. n. Geminus cap. 5. ^o Theod. Gaza lib. de mensibus p. Gell. lib. 3. cap. 2. ^q Aug. lib. 9. de civ. Dei cap. 4. ^r Macrobius lib. 1. sat. cap. 3. ^s Plutarch. in 99. Romanis.

bellica multa noctu capiuntur consilia? An, quemadmodum meridiem finis est publicas, & serias res agendi, sic noctem intempestam actionum omnium initium statuerunt? An quia ortu, & occasu solis principium, & finis diei diffiniri non possunt, multa ad huc luce manente post occasum, & multa item incipiente ante ortum? Tamen enim Mathematici diei, ac noctis discrimen in appulsu centri solis ad Horizontem constituent, plerique tamen sensus arbitrio diem protrahunt à primis ad ultima crepuscula. Restat igitur, ut pro principio diei illum temporis articulum sumamus, quo Sol vel in medio caeli est, vel in opposito ejus puncto. Hoc autem posterius melius congruit. Sol enim à meridie versus occasum à nobis fertur: à mediâ noctis puncto versus ortum ad nos. Hęc ille. Athenienses, quos nunc Itali sequuntur, itemque, ut Origanus ^t asserit, Silesii, Bohemi, Austriaci, & Marcomanni, ab occasu solis ad solem iterum occidentem, omne id medium tempus, unum diem esse dixerunt. Babylonii, & Persæ olim, nunc & Noribergenses, inter duos solis exortus diem esse existimant. Umbri, Ægyptii, Arabes: nunc Galli, Hispani & magna pars Germaniæ à meridie in meridiem unius diei spatium constituunt. Hoc initium diei Astronomi sibi sumpserunt, quod à meridiano circulo proficiscatur, qui cum fixus, & immutabilis sit, certum diei principium designat. Sed variant in accipiendi puncto meridiem. Alphonsus ^u Regis tabulæ à meridie diei antecedentis exordiantur, ut primam diem Januarii à meridie postremæ diei Decembris. A sequente inchoat diem Tycho Brahe ^v, ut primum Januarii diem à meridie, quæ ipsas Calendas incurrit. Copernicus ^w Romanorum consuetudine à mediâ nocte ad mediam noctem diei cursum in suis astrologicis observationibus usurpat. Ecclesia eundem diem esse dicit ^x, quo ad indulgentias, & festivitates, à primis Vesperis usque ad occasum solis diei sequentis: quo ad judicia, à mane usque ad tenebras. Aliter fictione juris determinatur dies quo ad ordinem collationem. Judæos à Vespere in Vesperam florente eorum Rep. diem computasse ostendit Baronius ^y: quos tamen Chrysofostomus ^z reprehendit tamquam

^t Origan. in eph. introd. pag. 1. cap. 5. ^u Alphons. Rex. x. Tycho Brahe. y. Nic. Copernic. z. Cap. 2. de feriis cap. consuluat. de off. & pot. jud. de leg. a. Cap. literas. de temp. ordin. b. Baron. anno. 34. num. 33. c. Chrysof. hom. in Genes.

quam scripturæ prævaricatores, quæ diem dif-
finit ab ortu solis ad ortum, ut ipse colligit ex ca-
pite primo Geneseos. Discrepabant ab aliis
gentibus in dierum computatione Galli veteres
& Germani. Nam de istis hæc scribit Tacitus:
Nec dierum numerum, ut nos, sed noctium
computant: sic constituunt, sic condi-
cunt: nox ducere diem videtur. De illis Cæ-
sar. Galli omnes ab Dite patre se prognatos
prædicant, ob eam causam spatia omnis tem-
poris non numero dierum, sed noctium fini-
unt: & dies natales, & mensium, & annorum
initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.
Naturalis autem diei constitutio non nisi
quadruplici initio supputari potest. Nam diei
principium ab aliquo puncto secundum natu-
ram maximè noto desumi debet: sunt autem
hujusmodi puncta quatuor totidem anni punctis
correspondentia. Ortus solis ad æquinoctium
vernale refertur, occasus ad autumnale: Me-
ridies solstitium æstivum respicit, media nox
hyemale.

4. Has quatuor anni partes horas vocant
multi Scriptores. Isidorus Pelusiota; Circularis,
ait, est figura temporis, quippe cum
dies circumvolvatur in hebdomadam, heb-
domada autem in mensem, mensis verò
in annum, rursusque in eadem signa, quæ per-
gravit restituitur. Hanc ob causam alibi quidem
coronam anni, alibi verò rotam generatio-
nis Scriptura appellavit; circuli namque,
& coronæ, & rotæ eadem est figura, quod
quatuor horæ, videlicet vernum tempus,
& æstivum, & autumnale, & hybernum
invicem quodammodo manus connectant,
& annum circumvolvant, atque in op-
timam quandam choream ducant. Sanctus
Eustathius Archiepiscopus Antiochenus, &
Martyr, explicans illud Geneseos, ut
sint in signa, & tempora; Tempora, inquit,
horarum, sive temporis ipsius mutationes,
ac vices, hyemis scilicet, veris, æstatis,
& autumnus intelligendas esse censemus.
Flavius item Philostratus, in Iconibus horas
accipit pro anni tempestatibus. Ita passim Po-
etæ Græci. Pindarus, in olympiis horas flo-
ribus abundantes dixit pro vere. Roseam
veris horam lego in Anthologia k. Oppia-

d Corn. Tacitus de morib. Germanorum. e Caesar de bello
Gallico lib. 6. f Isid. Pelus. lib. 4. epist. 1. g Eustath. com-
ment. in hexam. h Flav. Philostr. in Icon. initio l. 1. & in
fig. 2. i Pind. Olym. qd. 13. v. 12. k Anthol. lib. 1. cap. 9.

nus veris horam in Halieuticis, siticu-
losam Syrii horam ibidem hyemis horam in
Cynegeticis m posuit. Æstivam horam dixe-
runt Nonnus n in Dionysiacis, Hesiodus
in operibus pro æstate. Iniquam hyemis ho-
ram scripsit Calaber p in Paralipomenis, item,
que Musæus q in Erotopagnio, & Nonnus,
in paraphrasi Evangelii secundum Joannem.
Est igitur horæ nomen æquivocum. Apud
Suidam s significat venustatem, occasionem,
curam, sollicitudinem, quatuor anni tempe-
states, tempus opportunum, & duodecimam
diei partem. Apud veteres accipitur hora pro
cujuslibet temporis parte. Virgilius r.

— Nunquam te crastina fallat
Horæneque insidiis noctis capere serenæ.

Propertius. u Cam fuerit multis exacta trionibus
hora.

Horatius. v Te flagrantis avrox hora caniculæ
Nescit tangere.

Valerius Flaccus, in Argonauticis introdu-
cit Jasonem sic Medæe jurantem; Per has nostri
juro discriminis horas. Sic etiam apud D. Hiero-
nymum z, captivum se interficere cogitantem
adjuravit mulier. Ego te per Jesum Christum,
per hujus horæ necessitatem rogo, ne effundas
sanguinem tuum in sanguinem meum. Marcus
Antonius Philosophus a, & Imperator, o na-
tura rerum, inquit, quicquid tibi convenit, id
omne mihi convenit; omne id fructuum meum
puto, quod tuæ serunt horæ. Horam quoque
pro die ponit Virgilius in hoc versu b:

Hic alienus oves custos bis mulget in hora.

Legendus item hac de re Julius Pollux e in Ono-
mastico, Agrarius libello de sermone Latino,
& ex recentioribus Petrus Gregorius Tholosanus
f in Præludivi optimi J. C. Ipsos annos prisca
Græcorum lingua horas dictos asserit
Plutarchus g in symposiatis. Alii ad Ægyptios
hanc referunt nominationem, eo quod Solem

R r r r Horum

l Opp. Halieut. lib. 1. v. 459. ibid lib. 3. v. 47.
m Cyneget. lib. 3. v. 308. n Nonn. Dionysiac. l. 12. o Hesi-
od. v. 282. p 2. Calab. Paralip. lib. 8. v. 51. q Musæus
v. 293. r Nonn. in Io. 10. v. 81. s Suid. v. Hora. t Virg. 1.
Georgic. u Propert. lib. 3. eleg. 10. x Horat. lib. 3. od.
13. y Val. Flacc. lib. 7. Argonautis z Hieron. in vita
Maschi monachi. a M. Anton. lib. 4. de seipso. b Virg.
ecl. 3. c Jul. Pollux lib. 1. d Theolofan. lib. 4. 4. c. 1.
e Plutarch. lib. 5. qu. 4.

Horum vocent *f*. Est & Dea Hora apud Romanos, quam dicunt fuisse Herfiliam Romuli uxorem, quæ post mariti apotheosim in cælum translata Hora vocata sit, ut Ovidius fabulatur *g*, de qua Ennius,

Teque Quirine pater veneror, Horamque Quirini.

f Macrob. lib. 1. c. 21. *g* Ovid. metamor. lib. 14. in fine.

S. I I.

Hora unde dicta. Figmenta Poetarum de Horis. De usu Horologiorum apud veteres. Hora olim nunciata à seruis. Verus dies Christus est.

Sunt qui horas à Sole dictas putent. Ægyptii enim, ut dixi, Solem Horum vocabant. Alii à luce, quæ Hebraicè אור Hor vocatur, horas quasi lucis partes denominant. Quidam malunt à πῶς ἡ ἡμέρα quod terminum significat, deduci: sive ab ἀειζῆσι quod est terminare, dividere, dissimulare. Porro de Horis multa suo more fabulantur Poetæ. Fingit Ovidius *h* Horas puellas esse, quæ Soli ministrant, easque Homerus *i* cæli janitrices facit, quia tempora moderantur è cæli, solisque motu pendentia. Chrysippus apud Senecam *k* ait Horas Gratiarum sorores esse, sed natu majores. Nascenti Auroræ inservire Horas canit Smyrnæus *l* in Paralipomenis. Easdem futurorum nuncias esse, Bacchum coronasse, & cæli phalanges adversus Typhæum armasse tradit Nonnus in Dionysiacis *m*. Item Horas dedisse ubera Serenæ uxori Stiliconis fabulatur Claudianus in ejus Panegyrico. Apud Apulejum *n* in nuptiis Psyche Horæ ministrabant. Rursum Homerus *o* in hymnis Horas vocat sapientes, Soli assistentes, & quæ natam è mari Venerem susceperint, & ornarint. Orpheus elegantissimum de Horis hymnum conscripsit, castas easdem appellans, floribus abundantes, omnis coloris, multi odoris, semper virentes, circulares, suaves, faces habentes, vestibus roscidis indutas, cælis, ter-

h Ovid. lib. 2. met. *i* Hom. Iliad. 8. v. 393. Id. Il. 5. v. 750. *k* Senec. de benef. lib. 1. cap. 3. *l* Coim. Smyrn. lib. 1. Paralip. v. 48. *m* Non. Dionys. lib. 1 v. 224. & initio lib. 9. *n* Apul. lib. 6. ubi quedam Philippus Berroaldus. *o* Hom. hymn. in Apoll. v. 194. & hym. 2. in Terem.

risque gratificantes; & inculpatas. Panyasis Poeta apud Athenæum *p* primam in mensa potionem Gratiis, Horis, & Baccho tribuebat: atque ibidem commemorat Athenæus in Horarum sacello aram Dionysio erectam, quod horæ fructus vitis nutriant; & ad maturitatem perducant. Hesiodus *q* in Theogonia dicit Horas Themidis filias esse, & maturitatis auctrices. Ut enim notat Suidas, illud temporis punctum significat hora, quo res matura, & perfecta est. Ita passim in Evangelio *r*, *Nonnum venit hora mea: sciens Jesus, quia venit hora ejus*, Theocritus phoras tardissimas nuncupat, caras tamen, & exoptatas, semper aliquid novi ferentes hominibus. Philostratus *s* in Iconibus horarum imaginem graphicè pingit hoc modo. Horæ corporea specie in terram profectæ manus contingentes annum volutant, & tellus sapiens existens bellè cum ipsis fert annua omnia: sublatum autem brachium, comæque demissæ libertas, fervensque præ cursu gena, & una salientes oculi fabulari fortasse aliquid super pictore permittunt. Horas autem intelligit quatuor anni tempora, de quibus in Cosmurgia sic Georgius Pisides *t* concinit:

*Hæc vicibus alternis, cursu annuo,
Instar puellarum choros agitantium,
Digi totque conferentium inter se suos,
Vite decoræ ut choram agant pulcherrimam.*

Apud Pausaniam in Atticis Horæ in Jovis capite insident, nam ejus nutu temporum vices decurrunt. Olen Poeta apud eundem in Corinthiacis ab horis educatam Junonem scriptum reliquit *x*. Horas quatuor, & Vesperis imaginem in pompa Ptolomæi Philadelphii describit Athenæus libro quinto *descriptio 156*. Iphis horis divinos honores habitos ab Atheniensibus narrat iterum Pausanias *y*, unamque vocat Carpon, alteram Thalloten: tertiæ nomen non dixit. Phorutus *z* libro de natura Deorum; Ab horis, inquit, omnia bona, quæ nobis adsunt, custodiuntur, & servantur. Una Eunomie dicitur ob æquam rerum distributionem: altera Dice, id est justitia, quod jure contententium lites dirimat: Tertia Irene, id est Pax, quasi ratione, &

p Athenæus initio lib. 2. dipnosoph. *q* Hesiod. Theogonia v. 900. *r* Ioan. 2. 4. *s* Ibid. 13. 1. *t* Theocrit. Idyl. 15. v. 104. *u* Philost. in Icon. in fine lib. 2. *v* Georg. Pisid. Cosmurg. v. 286. *x* Est de Horis Regula quinta Tychonii Africi. *y* Pausan. in Bæoticis. *z* Phorn. de natura Deor. cap. 29.